

С. Струкова

**КОМПОЗИТОРСЬКЕ ТРАКТУВАННЯ ЖАНРУ ЩЕДРІВКИ
НА ПРИКЛАДІ «ЩЕДРИЙ ВЕЧІР» АНАТОЛІЯ ГАЙДЕНКА**

S. Strukova

**COMPOSER'S INTERPRETATION OF THE SHCHEDRIVKA GENRE
ON THE EXAMPLE OF "SHCHEDRYI VESHIR" BY ANATOLIY HAIDENKO**

У сучасному українському хоровому мистецтві значне місце посідають твори, що звертаються до фольклорної спадщини. Українська народна пісенна творчість є невичерпним джерелом національної музичної культури, в якому відображено історію, духовність та світогляд народу. Значне місце в українському фольклорі займають обрядові жанри зимового циклу (колядки та щедрівки). Щедрівки — один із найяскравіших прикладів синтезу музики, слова й ритуальної дії. Їхнє переосмислення в академічному хоровому мистецтві відображає прагнення сучасних композиторів поєднати фольклорні першоджерела з новими художніми підходами. Звернення сучасних композиторів до цього жанру сприяє збереженню та оновленню українських традицій у хоровій культурі. Одним з яскравих прикладів такого синтезу є хоровий твір Анатолія Гайденка «Щедрий вечір», який майстерно поєднує народну мелодику з сучасними хоровими засобами виразності.

Анатолій Павлович Гайденко — заслужений діяч мистецтв України, професор Харківського національного університету мистецтв ім. І. П. Когляревського, член Національної спілки композиторів України. Він є представником сучасної української композиторської школи, у творчості якого важливе місце посідає звернення до народнопісенної основи. У творі «Щедрий вечір» відслідковується композиторське трактування жанру щедрівки, де поєднано традиційні ладоінтонаційні та ритмічні моделі з індивідуальним авторським баченням.

«Щедрий вечір» (1968) належить до жанру щедрівки — різновиду календарно-обрядової пісні, що традиційно звучить у період святкування Нового року та дня Святого Василя. Основна тема — побажання щастя, добробуту, врожаю та злагоди в родинному колі. Ідея твору полягає в ствердженні щедрості, доброзичливості та єдності, як морально-етичних цінностей. Через музичну інтерпретацію композитор підкреслює багатство українських народних традицій. Основним завданням митця є відродження жанру щедрівки як частини української пісенної спадщини та передання святкової атмосфери зимового обрядового циклу. Синтез першоджерела та композиторського трактування репрезентує у творі ідею людяності, взаємоповаги та єдності нації, що є актуальними в теперішній час.

Твір «Щедрий вечір» (для мішаного хору а cappella) став візитівкою хорової творчості композитора та часто виконується хоровими колективами України. Мелодична лінія спирається на діатонічну основу натурального мінору, проте в кульмінаційних моментах А. Гайденко свідомо вводить мажорні барви, створюючи відчуття піднесеності та святкової емоційності.

Композитор має власне трактування вербального тексту першоджерела. А. Гайденко обирає тільки приспів «Щедрий вечір, добрий вечір, добрим людям на здоров'я», який є невіддільною частиною щедрівок загалом. Обробка є купленою за формою, але в інтерпретації автора має ознаки варіацій та елементи рондо.

Рефреном є приспів «Щедрий вечір...», що тричі варіюється, а три епізоди мають різний музичний матеріал, що характерно для форми рондо. Схематично форма обробки має наступну структуру:

А (тема та три варіації)-В-А1-С-А2-Д-А3.

Мелодія теми не складка і звучить як звернення до господарів. Про це свідчить перша фраза обробки, що звучить одноголосно в партії сопрано. Такий прийом відповідає фольклорній традиції одноголосного заспіву, після якого звучить весь гурт виконавців. Далі тема двічі повторюється у вигляді варіацій, в яких розгортається музична фактура.

Перший розділ розвивається за принципом зростання. Перша фраза одноголосна в тихій динаміці (*p*), у другій — на довгих тривалостях додаються баси та тенори, в третій — звучить весь склад хору в динаміці *mf*. Основна тема викладена в терцію (втора), що притаманно для пісенного фольклору. Композитор використовує вокалізи на різні склади, що утворюють підголосковий виклад письма для збагачення драматургічного розвитку. Музичний матеріал першого епізоду (т. 13) має нову мелодію, яка розспівається на склади «ту-ру-ру...», композитор не використовує тут вербальний текст. Хорова фактура змінюється на гомофонно-гармонічну. Після першого епізоду (т. 20) з'являється третя варіація основної теми (рефрен), яка проходить в партії тенорів та басів у терцію. Жіноча група хору має підголосковий розвиток.

Другий епізод (т. 24) має мажорний лад, гомофонно-гармонічний склад письма, динаміку *p* та розспівається на нові склади «да» та «ду». Для розширення об'єму звучання композитор використовує в партії басів хорову педаль на основі витриманого тонічного звуку. Розвиток цього епізоду приводить до кульмінації, де звучить рефрен. Основна тема проводиться паралельними сектакордами в партіях сопрано, альту та тенора. В жіночих голосах додаються форшлаги, які надають експресії виконанню. Партія басів посилює хорову фактуру новою інтонацією, яка утворює приховану поліритмію в поєднанні з іншими голосами (т. 28), що призводить до кульмінаційної вершини.

Третій епізод (т. 36) базується на паралельному висхідному проведенні нового музичного матеріалу у всіх голосах на склад «а», що призводить до генеральної кульмінації обробки. Про це свідчить висока теситура, довгі тривалості, гучна динаміка *ff*. Після змістовної фермати звучить рефрен (т. 40), що проходить в партії тенорів. У цьому проведенні використовується лише перший мотив від основної мелодії на словах «Щедрий вечір». На фоні витриманого звуку партії тенорів звучить терція на словах «гой!» у жіночій групі. Далі в партії басів проводиться словосполучення «Добрий вечір» у низхідному русі. Фінальним проведенням заклику «Щедрий вечір» відбувається в партії тенорів, що звучить у збільшенні на фоні тонічного тризвуку в тихій динаміці. Останній рефрен має драматургічну ознаку — святкова хода щедрувальників вже йде до іншого господаря. Цьому сприяє і композиторська позначка *morendo*.

Таким чином, твір А. Гайденка «Щедрий вечір» — це не лише обробка народної щедрівки, а й художній твір, у якому композитор поєднав традиційні інтонаційні формули з сучасними засобами музичної виразності. Анатолій Гайденко створив цілісну хорову композицію, у якій формується драматургія розвитку від стриманого початку до кульмінаційного піднесення. Композитор майстерно поєднав в обробці

щедрівки незмінну мелодію фольклорного першоджерела з особливостями форми (куплетна форма з елементами варіацій та рондо), ладогармонічного плану, драматургічного розвитку, тембральних рішень, роботи з вербальним текстом, що утворює авторський стиль хорового письма. Такі засоби не лише урізноманітнюють звучання, а й передають живу енергію народного обряду, характерну для зимового циклу.

СЕКЦІЯ:
СВІТОВІ ТА НАЦІОНАЛЬНІ ПАРАДИГМИ РОЗВИТКУ
ХОРЕОГРАФІЧНОГО МИСТЕЦТВА

М. Бологов

**КОНЦЕРТНА ПРОГРАМА «ТАНЦІ НАРОДІВ СВІТУ» ХОРУ ІМ. Г. ВЕРЬОВКИ
В КОНТЕКСТІ МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ**

М. Bologov

**THE CONCERT PROGRAM "WORLD FOLK DANCES" BY THE VERYOVKA CHOIR
IN THE CONTEXT OF INTERCULTURAL COMMUNICATION**

Найбільш відомим мистецьким колективом України, який репрезентує українське мистецтво на міжнародній арені, є Національний заслужений академічний український народний хор ім. Г. Верьовки (далі хор ім. Г. Верьовки). Статус «національний», закріплений за означеним колективом, сприяє підвищенню відповідальності за власну роботу, оскільки мистецькі організації такого рівня покликані не тільки демонструвати професіоналізм у виконавському аспекті та естетичну привабливість, але й транслювати в соціумі певні сенси й цінності, котрі співвідносяться з культурною політикою держави. Необхідність брати активну участь у міжнародній мистецькій діяльності зумовлює долучення до процесів міжкультурної комунікації. Отже, відбувається комунікативна дія між мистецьким колективом й глядачем — представником іншої культури, під час якої ретранслятор презентує творчий продукт, а реципієнт споживає його і певним чином реагує та інтерпретує.

Творчим продуктом діяльності хору ім. Г. Верьовки є вокальні, вокально-хореографічні, хореографічні, інструментальні композиції, котрі формують репертуар колективу. За свідченням А. Бондаренка, «за період з 1943 по 2020 в репертуарі хору ім. Г. Верьовки представлено 1362 композиції», що дозволяє охарактеризувати мистецький доробок колективу як доволі об'ємний. Основна частка номерів є пісенними, оскільки ансамбль в першу чергу позиціонує себе як народний хор, особливістю якого є наявність балетної та оркестрової груп. Значний репертуарний обсяг композицій дозволяє хору створювати чимало концертних програм відповідно до певної тематики, мети чи творчого задуму.

Однією з найбільш сучасних концертних програм хору ім. Г. Верьовки є «Танці народів світу», яка з'явилася й пройшла сценічну апробацію у 2015 р. в Полтаві. Її специфікою є велика кількість хореографічних номерів, що не притаманно цьому мистецькому колективу. Зазвичай класичний сценічний виступ хору налічує від чотирьох до семи танцювальних композицій, тоді як ця програма може представити